

Maatschappelijke opgaven verankerd in bodem en ondergrond

Ambitiedocument bodem en ondergrond RUD Utrecht

Inhoudsopgave

Inleiding	2
Trends en ontwikkelingen	3
Omgevingswet.....	3
Maatschappelijke opgaven.....	3
Onze ambities in 4 thema's	4
Bodem en grondwaterkwaliteit	4
Bodeminformatie	5
Energietransitie	6
Klimaatadaptatie	7
Conclusie	8

Inleiding

Het werkveld bodem is in beweging. Doordat veel spoedeisende saneringen inmiddels uitgevoerd zijn, is er een verschuiving van saneringen die moeten, naar saneren waar nodig voor ontwikkelingen. Ook zien we een verschuiving van klassieke verontreinigingen met een duidelijke bron, naar meer diffuse, verspreide verontreinigingen, zoals met PFAS en lood.

Naast deze ontwikkelingen vanuit het werkveld bodem zelf, zorgt de Omgevingswet voor een verschuiving, een vermindering en een versimpeling van het werk bij vergunningverleners. Dit heeft directe gevolgen voor de RUD: er zijn straks minder mensen nodig om vergunningen te verlenen én we bedienen minder gemeenten op het gebied van bodemverontreiniging en – saneringen (nu geregeld in de Wet bodembescherming). Tegelijkertijd krijgen gemeenten juist meer verantwoordelijkheden en taken op het gebied van bodem, grondwater en ruimtelijke ontwikkeling in de brede zin.

In dit document leest u hoe de RUD haar bodem- en ondergrondexperts in wil zetten om gemeenten te ondersteunen bij hun nieuwe taken en opgaven op het gebied van bodem en ondergrond, en energietransitie en klimaatadaptatie. We verbreden onze taken op het gebied van bodem en ondergrond door de ontwikkeling van nieuwe producten en diensten voor de energietransitie en klimaatadaptatie. Onze huidige taken op het gebied van bodemkwaliteit gaan we doorontwikkelen, met onder andere meer aandacht voor zeer zorgwekkende stoffen (ZZS), gebiedsaanpak en verontreinigingen in grond- en drinkwater. Het gaat zowel om vergunningverlening, toezicht en handhaving (basistaken) als om advies (plustaken). Een belangrijke motor achter deze doorontwikkeling is bodeminformatie. We gaan kortom:

- de huidige taken op het gebied van bodemkwaliteit doorontwikkelen
- de huidige taken op het gebied van bodeminformatie voor meer opdrachtgevers uitvoeren
- producten en diensten voor energietransitie ontwikkelen
- producten en diensten voor klimaatadaptatie ontwikkelen

Deze ontwikkelingen sluiten aan bij de ambities van de RUD en de ingeslagen weg naar een technisch adviserende uitvoeringsdienst. Met de nieuwe en vernieuwde dienstverlening voorkomen we bovendien dat er geen werk meer is voor ervaren bodemexperts en we te maken krijgen met frictiekosten.

De gekozen richting voor bodem en ondergrond sluit aan bij de beschreven ontwikkelrichting en ambities van de RUD uit de kadernota 2023, Kleur bekennen en Samen op weg. Daarnaast sluiten we aan bij het Programma Implementatie Omgevingswet. Tenslotte doen we dit waar mogelijk in nauwe samenwerking met de ODRU.

Trends en ontwikkelingen

Omgevingswet

Met de komst van de Omgevingswet zal er voor bodem veel verschuiven. Dit geldt vooral voor verontreinigingen en saneringen, die nu geregeld zijn in de Wet bodembescherming. Er gaat straks in veel minder gevallen een vergunningsplicht of meldingsplicht gelden. Zo mogen verontreinigingen tot 25 kuub zonder meer worden gesaneerd, tenzij gemeenten hier zelf eisen aan gaan stellen.

Daarnaast verschuift het bevoegd gezag voor de taken uit de Wet bodembescherming van provincies (en grote gemeenten) naar alle gemeenten. De provincie, als regionaal grondwaterbeheerder, blijft bevoegd gezag voor grondwaterverontreinigingen en voor de locaties die onder het overgangsrecht vallen. De decentralisatie die met de Omgevingswet wordt ingezet, geeft gemeenten de verantwoordelijkheid om lokaal de balans te vinden tussen de kwaliteit van de bodem en het benutten van de fysieke leefomgeving. Behalve het decentraliseren van bodemtaken en het verlichten van de vergunningsplicht, vraagt de Omgevingswet ook om een andere manier van werken.

Ook het werkveld bodem zelf is in beweging: we zien steeds meer diffuse verontreinigingen – deels van zeer zorgwekkende stoffen- waarvoor nog geen normen waren vastgelegd, zoals PFAS, of waarvoor de huidige wet- en regelgeving geen passende oplossing bood, zoals bestrijdingsmiddelen en diffuus lood. In de toekomst zullen we met méér van dit soort verontreinigingen te maken krijgen. We zien bijvoorbeeld nu al dat microplastics de bodem en het grondwater verontreinigen, waarvoor nog geen oplossing is. Onder de Omgevingswet staan gemeenten ook hiervoor aan de lat.

Maatschappelijke opgaven

Met de Omgevingswet komen de werelden van bodem en ondergrond samen. Bodem en ondergrond zijn termen die vaak door elkaar heen worden gebruikt. De term bodem gaat over de chemische, fysische en ecologische kwaliteit van de bodem. De term ondergrond wordt gebruikt als we het hebben over de (diepe) ondergrond, vooral wanneer deze in relatie staat tot maatschappelijke opgaven zoals energietransitie en klimaatadaptatie.

In lijn met het integrale karakter van de Omgevingswet, moeten ook voor bodem en ondergrond telkens afwegingen worden gemaakt tussen het beschermen van de bodem en het benutten van de ondergrond. Hierdoor wordt de balans tussen de bodem en de ondergrond steeds belangrijker. Het belang van bodem en ondergrond wordt nog groter doordat opgaven op het gebied van duurzame energie en tekort en overschot van water door klimaatverandering zich deels onder de grond afspelen.

Onze ambities in 4 thema's

Bodem en grondwaterkwaliteit

Wat houdt het in en wat doen we al?

Momenteel voert de RUD taken uit in het kader van de Wet bodembescherming, de Ontgrondingenwet, de Waterwet en het Besluit bodemkwaliteit. Deze wetten hebben het bevorderen, verbeteren of behouden van de kwaliteit van bodem en grondwater tot doel. De RUD doet zowel de vergunningverlening, toezicht als handhaving. De Wet bodembescherming voeren we uit voor de provincie en de gemeenten Utrecht en Amersfoort. De provincie is bevoegd gezag voor saneringen en verontreinigingen in de overige gemeenten. Dit betekent dat de RUD momenteel voor bodemverontreinigingslocaties in alle 26 gemeenten in de provincie vergunningverlening, toezicht, en handhaving uitvoert. De Waterwet voeren we voor de provincie uit. Deze wet ziet op de kwaliteit en de kwantiteit van het grondwater.

Het Besluit bodemkwaliteit zorgt ervoor dat de kwaliteit van de bodem er niet op achteruit gaat als er grond of baggerspecie wordt gebruikt of opgeslagen of als er bouwstoffen worden hergebruikt. Gemeenten zijn hiervoor bevoegd gezag en de RUD voert de VTH-taken uit namens hen. Gemeenten kunnen eigen beleid maken dat optimaal aansluit bij de lokale situatie; is dat er niet, dan geldt het landelijke kader uit het Besluit bodemkwaliteit. Voor een groot aantal gemeenten heeft de RUD dit lokale beleid mede mogelijk gemaakt door onder andere de bodemkwaliteit binnen de gemeente in kaart te brengen (bodemkwaliteitskaart).

Daarnaast voeren we aanvullende opdrachten en plustaken uit zoals omgaan met nieuwe of complexe verontreinigingen met PFAS, diffuus lood en bestrijdingsmiddelen. Ook hebben we samen met de ODRU advies uitgebracht over de Bruidsschat en ondersteunen we de warme overdracht van taken van de provincie naar gemeenten en ondersteunen we gemeenten bij het opstellen van Omgevingsplannen en Omgevingsvisies.

Wat gaan we doen?

We verbreden de beleidsondersteuning op het gebied van nieuwe stoffen die in de bodem aangetroffen (zullen) worden en de ondersteuning met betrekking tot de Omgevingswet. Om onze rol van adviseur goed te kunnen vervullen, gaan we werken aan onze zichtbaarheid door één of meerdere dagen aanwezig te zijn in de verschillende gemeentehuizen. Dit doen wij al bij enkele gemeenten en de provincie. Corona heeft hier de afgelopen 2 jaar een nadelig effect op gehad, daarom gaan we hier extra op inzetten.

Doelen

- De RUD is het eerste loket voor de deelnemers als het gaat om vraagstukken op het gebied van bodemkwaliteit.
- Vanaf 1 januari 2023 is het team bodem en ondergrond vanaf de start (verkenningfase) als adviseur betrokken bij ruimtelijke ontwikkelingen van haar opdrachtgevers.
- Vanaf 1 januari 2023 adviseert het team bodem en ondergrond opdrachtgevers bij het opstellen en aanpassen van integraal beleid.

Randvoorwaarden

- Medewerkers team bodem en ondergrond werken deels op locatie bij alle opdrachtgevers.
- Kennis over zeer zorgwekkende stoffen wordt verder vergroot.

Bodeminformatie

Wat houdt het in en wat doen we al?

Momenteel beheren wij voor een aantal opdrachtgevers bodeminformatie en verstrekken wij deze op verzoek aan projectontwikkelaars en bewoners (bodemloket). De bodeminformatie bestaat onder andere uit onderzoeksrapporten en beschikkingen over verontreinigde locaties. We werken al enkele jaren aan het verrijken en breder beschikbaar maken van bodeminformatie. Doel: informatie wordt niet alleen ingevoerd, maar ook gebruikt bij het maken van beleid.

Wat gaan we doen en hoe komen we daar?

De focus voor 2022 ligt op het digitaliseren van de papieren Wbb-dossiers voor de warme overdracht van bodemdata van de provincie aan gemeenten. Daarna volgt kwaliteitsverbetering van de data en ontsluiting op de kaart.

Het completeren en breder beschikbaar stellen van bodeminformatie is een ambitie op zich, maar ook ondersteunend aan de andere ambities. Bij het werken in de grond voor thema's zoals klimaatadaptatie, energietransitie maar ook woningbouw, is snel en makkelijk inzicht in de bodemkwaliteit gewenst. Daarnaast hebben burgers en bedrijven de informatie nodig voor het ontwikkelen van hun initiatieven. Gemeenten kunnen deze dienstverlening verbeteren door bodeminformatie digitaal op de kaart te ontsluiten. Hiervoor kan leges worden gevraagd.

Op dit moment hebben de meeste gemeenten nog een eigen bodeminformatiesysteem (BIS). De RUD wil op de langere termijn met haar opdrachtgevers, de ODRU en ODRU-gemeenten samen investeren in- en werken aan één gezamenlijk bodeminformatieplatform. Voor de gemeenten bespaart dit tijd en geld. De omgevingsdiensten kunnen de bodeminformatie volgens hetzelfde protocol invoeren, en nemen zo niet alleen werk uit handen, maar zorgen ook voor uniformiteit in de hele provincie. Het financiële voordeel voor gemeenten is dat zij geen externe partij meer in hoeven te huren om hun data in te voeren en geen eigen applicatie meer hoeven aan te schaffen en te beheren.

Doelen

- 1) Wbb-informatie ontsluiten voor 1-1-2023.
- 2) 1-1-2025 staan alle Wbb-rapporten op kaart en is de provinciale informatie ontsloten. Ook worden de Bodemkwaliteitskaarten ontsloten op de kaart.
- 3) In 2025 starten we met het aansluiten van RUD gemeenten.
- 4) Als alle gemeenten zijn aangesloten hebben we één bodeminformatiesysteem op kaart voor de hele provincie.

Randvoorwaarden

- Gemeenten dragen het beheer van de bodeminformatie over aan de RUD
- Er wordt (flink) geïnvesteerd in capaciteit bij RUD Bedrijfsvoering-Informatievoorziening

Energietransitie

Wat houdt het in en wat doen we al?

De energietransitie wordt ook wel de grootste verbouwing van Nederland sinds de Tweede Wereldoorlog genoemd. En dit is niet zomaar: De energietransitie grijpt in op de manier waarop we produceren, reizen en ons huis verwarmen en heeft daarmee direct invloed op de fysieke leefomgeving. Gemeenten en provincies staan hiervoor aan de lat. Bij het inpassen van de energietransitie in de leefomgeving gaat veel aandacht naar planologie en ruimtelijke ontwikkeling.

Onterecht worden bodem en ondergrond vaak vergeten, terwijl de grootste uitdaging zich in de ondergrond bevindt. Het is inmiddels druk met kabels, leidingen, riolering, drinkwaterreservoirs, parkeergarages, heipalen, warmte- en koude-opslagen, warmtenetten etc. Door bodem en ondergrond in een vroeg stadium mee te nemen bij het vormgeven van de energietransitie en de uitvoering van projecten, kunnen bijvoorbeeld bodemenergiesystemen en warmtenetten optimaal worden ingezet.

De RUD voert voor de provincie Utrecht taken uit op het gebied van de Waterwet. Het gaat zowel om vergunningverlening als toezicht en handhaving. Open bodemenergiesystemen vallen onder de Waterwet, daarom zijn de collega's die zich hiermee bezighouden toegevoegd aan team Bodem (nu: Bodem en Ondergrond).

Vanwege specifieke kennis over grondwater en bodemenergie adviseert de RUD daarnaast over grootschalige, efficiënte, duurzame inzet van bodemenergie. Nieuwe systemen hebben bijvoorbeeld invloed op de werking van bestaande (interferentie). Door hier van tevoren over na te denken werken alle systemen beter. Daarom adviseert de RUD bij de ontwikkeling van nieuwe woonwijken over de optimale inzet van bodemenergie. We zetten ook stappen op het gebied van energie uit oppervlaktewater. Bijvoorbeeld als adviseur bij de ontwikkeling van de Merwedekanaalzone in Utrecht, waar beide vormen van duurzame energie de gebouwen straks gaan koelen en verwarmen. Op basis van deze opdrachten bouwen we een portfolio op met producten die gericht zijn op concrete opgaven waar gemeenten de komende tijd mee te maken krijgen, zoals beleidsondersteuning bij energieplannen van gebiedstransities.

Wat gaan we doen en hoe komen we daar?

We gaan de transitievisies warmte van gemeenten analyseren en de huidige en toekomstige opgaves hieruit in kaart brengen. Daarna ontwikkelen we aan de hand van deze analyses en samen met onze opdrachtgevers een aantal producten en diensten die onze opdrachtgevers ondersteunen in de energietransitie/ warmtetransitie.

Onze ambitie is om de producten uit het portfolio breed te ontwikkelen en daarmee al onze opdrachtgevers te kunnen ondersteunen in de energietransitie.

Doelen

- In 2023 voeren we deze taken uit voor minimaal 4 opdrachtgevers.
- We voeren vanaf 2024 opdrachten op het gebied van energietransitie uit voor alle opdrachtgevers.

Randvoorwaarden

- Voor zover nog niet gerealiseerd, wordt toezicht op GBES overgedragen aan de RUD (basistaak).
- Opdrachtgevers betrekken de RUD bij energieopgaven.

Klimaatadaptatie

Wat is het en wat doen we al?

Klimaatverandering zorgt voor andere neerslagfrequentie en meer extreme temperaturen en weersomstandigheden, waardoor er sprake kan zijn van wateroverlast maar ook verdroging. Gemeenten en waterschappen staan voor de uitdaging om hier adequate oplossingen voor te bedenken en te realiseren. Hoe wordt extreme regenval in het gebied opgevangen? Is diepinfiltratie een optie? Zijn er maatregelen te treffen om het stedelijk hitte-eiland te verminderen? De leefomgeving moet worden aangepast om hiermee om te gaan (klimaatadaptatie). Dit heeft een directe relatie met de bodem, die gebruikt kan worden voor de opslag van hemelwater. Maar de bodem speelt ook een rol bij de temperatuurregulatie in de stad (meer groen, waterberging etc.). In landelijk gebied kan de opslag van hemelwater in natte perioden helpen om droogte tegen te gaan in droge periodes. Ook in stedelijk gebied is afvoer en opslag van (hemel)water in natte en droge periodes een punt van aandacht.

Momenteel heeft de RUD nog geen opdrachten op het gebied van klimaatadaptatie. Bij opdrachtgevers zien we wel beleidsdoelen, maar veelal nog geen uitvoeringsparagraaf als het om klimaatadaptatie gaat. Omdat wij veel kennis in huis hebben op het gebied van bodem, ondergrond, en grondwater kunnen wij gemeenten ondersteunen bij hun klimaatadaptatie-opgaven.

Wat gaan we doen en hoe komen we daar?

We gaan documenten zoals de Blauwe omgevingsvisie (Bovi 2050), de Klimaatadaptatiestrategie (NAS) en het provinciale Programma Klimaatadaptatie vertalen naar concrete opgaven voor onze opdrachtgevers. In deze vertaling nemen wij concrete manieren op, waarop wij kunnen ondersteunen. Dit zal resulteren in een uitvoeringsparagraaf voor het provinciale Programma Klimaatadaptatie.

Verdere ontwikkeling van producten en diensten willen we graag samen met onze opdrachtgevers doen. Vanwege de aanwezige kennis en ervaring op het gebied van grondwater, focussen we ons hierbij op waterberging en droogte. Door samen aan de slag te gaan, kunnen wij meer leren over klimaatadaptatie terwijl wij waardevolle kennis meebrengen over bodem en ondergrond.

Doelen

- Voor 1-01-2023 zijn wij aangehaakt bij de expertpool klimaat die de provincie gaat inrichten. Via deze pool ondersteunen wij provincie en gemeenten.
- In 2023/2024 voeren we deze taken uit voor minimaal 4 opdrachtgevers.
- Vanaf 2025 voeren we opdrachten uit op het gebied van klimaatadaptatie voor alle opdrachtgevers.

Randvoorwaarden

- Opdrachtgevers steunen de RUD in deze ontwikkeling door de RUD te betrekken bij het opstellen van uitvoeringsparagrafen op het gebied van klimaatadaptatie.
- Opdrachtgevers zijn bereid om pilots en opdrachten op het gebied van klimaatadaptatie met de RUD op te pakken.

Conclusie

In de kadernota 2023, Kleur bekennen en Samen op weg zijn de koers en ambities voor de RUD vastgesteld. Met dit document geven we hier voor het team bodem en ondergrond invulling aan.

In dit ambitiedocument onderscheiden we twee sporen waarlangs we ons gaan ontwikkelen. Ten eerste het doorontwikkelen van producten en diensten op het gebied van bodemkwaliteit en bodeminformatie, met een groter belang van advisering. Het tweede spoor is het opzetten van de grotendeels nieuwe thema's (ondersteuning op) energietransitie en klimaatadaptatie.

Om het plan te laten slagen, is het noodzakelijk dat opdrachtgevers de RUD onder de Omgevingswet actief betrekken bij werkgroepen en pilots op bovenstaande thema's. Verder is het een randvoorwaarde dat opdrachtgevers plustaken bij de RUD blijven afnemen, zowel op het gebied van bodemkwaliteit, energietransitie als klimaatadaptatie. Alleen zo kunnen we nu en in de toekomst een sterke afdeling bodem en ondergrond voor alle opdrachtgevers in stand houden.

We merken dat het vertrouwen bij opdrachtgevers groeit: we mogen steeds meer opdrachten en taken uitvoeren. We willen deze lijn graag voortzetten en ook samen aan deze nieuwe opgaven werken.

We vragen u, als onze opdrachtgever, om dit document te zien als een uitnodiging om gebruik te maken van de producten en diensten die er al zijn, maar vooral samen te gaan ontwikkelen. We willen graag het gesprek hierover aangaan. Onze bodem- en ondergrondexperts komen graag langs op locatie.